

Halfjaarrapportage College financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten, januari 2014 – juni 2014

Inleiding

Artikel 4, lid 2 van de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten (Rijkswet) bepaalt dat het Cft eens per halfjaar door tussenkomst van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) schriftelijk verslag uitbrengt over zijn werkzaamheden aan de Rijksministerraad (RMR), de besturen van de landen, de beide Kamers der Staten-Generaal en de beide Staten. De voorliggende rapportage gaat in op de periode van januari 2014 tot en met juni 2014.

Na een algemeen deel zal afzonderlijk bij de landen Curaçao en Sint Maarten worden stil gestaan bij de uitvoering van de begroting, de verantwoording 2013 en overige gerelateerde onderwerpen. Ook wordt aandacht besteed aan een aantal inhoudelijke thema's die de afgelopen maanden aan de orde zijn geweest.

Algemeen

In februari 2014 heeft het Cft de RMR bericht dat Curaçao heeft voldaan aan alle onderdelen van de aanwijzing. Dit, in combinatie met het positieve advies van het Cft op de vastgestelde begroting 2014, heeft Curaçao in staat gesteld om in de eerste helft van 2014 een eerste lening van ANG 250 miljoen aan te gaan voor het nieuwe ziekenhuis (HNO).

In de eerste uitvoeringsrapportage over 2014 presenteert Curaçao een verwacht overschot op de begroting over geheel 2014 van circa ANG 40 miljoen, hetgeen wordt aangewend ter compensatie van de tekorten uit het verleden. Onderliggend aan dit positieve beeld is een tegenvaller bij de belastingontvangsten, die door Curaçao geschat wordt op circa ANG 50 miljoen aan het einde van het jaar. Aan de lastenkant wordt een even grote meevaller verwacht ter dekking. Mocht deze meevaller zich niet voordoen, dan zal in de tweede helft van het jaar bijgestuurd moeten worden om een sluitende begroting te handhaven. Een vergelijkbare aanpak geldt voor de SVB fondsen. Curaçao heeft momenteel een pakket aan maatregelen in voorbereiding om tekorten in de basisverzekering, die blijken uit uitvoeringsinformatie, te dekken. Het is van belang dat deze maatregelen op korte termijn worden ingevoerd. Daarmee zou Curaçao het in de afgelopen periode opgebouwde positieve beeld van proactieve sturing op begrotingsevenwicht prolongeren.

Het Cft ziet voor de meerjarige begroting een aantal risico's die Curaçao op korte termijn zal moeten adresseren en die onderdeel zullen uitmaken van de toets op de begroting 2015. Het implementeren van de maatregelen uit het saneringspad, met name op het terrein van personeel, materieel en subsidies, heeft vertraging opgelopen. De onderhandelingen met de ambtenarenvakbonden hebben nog niet tot een resultaat geleid. Meerjarig lopen de daarmee te behalen besparingen, die reeds cijfermatig zijn verwerkt in de begroting, op. Het niet implementeren van deze maatregelen brengt een risico van besparingsverliezen met zich mee. Daarnaast is het van belang dat Curaçao de actuele financiële situatie van de overheidsvennootschappen in kaart brengt en komt met plannen ter verbetering van de situatie van met name de drie noodlijdende overheidsvennootschappen (Aqualectra, Curaçaose Dokmaatschappij en Cpost International).

Sint Maarten heeft voor het eerst sinds jaren vroeg in het begrotingsjaar kunnen beschikken over een vastgestelde begroting, waarmee het na een positief advies van het Cft tevens mogelijk werd om te lenen. De ambitie van de minister van Financiën om binnen een jaar drie begrotingen en drie jaarrekeningen opgesteld en vastgesteld te krijgen leek aanvankelijk ambitieus, maar een tussenstand laat zien dat er gedurende het afgelopen jaar twee begrotingen zijn vastgesteld en twee jaarrekeningen zijn opgesteld en gecontroleerd. Als zowel de begroting 2015 als de jaarrekening 2013 voor eind augustus bij het Cft zijn ingediend dan zou dat een prestatie van formaat en een behoorlijke inhaalslag zijn. De uitdagingen voor de begroting 2015 zijn echter onverminderd groot, aangezien dit de laatste begroting is waarin conform de door de RMR gestelde deadline de tekorten uit voorgaande jaren kunnen worden gecompenseerd. Conform de berekeningen van het Cft zal dit tot een taakstelling leiden van minimaal ANG 9 miljoen.

Een punt van aandacht zijn nog altijd de betalingsachterstanden van Sint Maarten. Alleen de achterstanden bij het Algemeen Pensioenfonds (APS) en de Sociale ziektekostenverzekeraar (SZV) bedragen eind 2013 samen al ruim ANG 175 miljoen. Hoewel voorstellen voor oplossingen van de zijde

van SZV om deze achterstanden terug te dringen al geruime tijd op tafel liggen, heeft Sint Maarten nog geen oplossing weten te realiseren. Zowel Sint Maarten als het Cft hebben de RMR hierover tussentijds geïnformeerd en per heden zijn de achterstanden nog steeds niet teruggedrongen. Deze situatie is niet houdbaar en het Cft heeft daarom in zijn meest recente bestuurlijke overleg en via formele correspondentie laten weten dat de begroting 2015 niet kan worden goedgekeurd zonder dat er een oplossing is getroffen voor de betalingsachterstanden.

Het afgelopen halfjaar hebben zowel Curaçao als Sint Maarten leningen afgesloten via de lopende inschrijving bij Nederland. Het Cft heeft elke leenaanvraag getoetst aan de normen van de Rijkswet. Daarnaast heeft het Cft gekeken naar de absorptiecapaciteit van de landen. Dit heeft tot bijstellingen geleid en er bij Sint Maarten in geresulteerd dat het Cft niet met het volledig aangevraagde leenbedrag voor nieuwe investeringen heeft ingestemd. In de uitvoeringsrapportages zullen de landen ingaan op de uitvoering van de investeringen.

Voor beide landen geldt dat de kapitaaldienst op de begroting meer het karakter heeft van een wensenlijst, dan van een realistische en haalbare raming van gewenste investeringen. Ook al biedt de rentelastnorm uit de Rijkswet de mogelijkheid voor de landen om aanzienlijke leningen op te nemen op de begroting, is het Cft van mening dat het niet wenselijk is dat de kapitaaldienst op deze manier onrealistisch hoog is. Het is van belang dat de landen zelf ex ante prioritering aanbrengen. Het Cft zal bij de toets van de kapitaaldienst op de begroting 2015 tevens de risico's betrekken die voortvloeien uit de absorptiecapaciteit, zowel in economisch perspectief als de ambtelijke uitvoeringscapaciteit. Daarnaast is het Cft bezig om nadere procedurele afspraken te maken met beide landen ten aanzien van lenen. Deze afspraken zijn erop gericht het proces rondom het verkrijgen van een lening en de bijbehorende toets te verduidelijken.

Het afgelopen halfjaar zijn de jaarrekening 2011 van Curaçao en de jaarrekening 2012 van Sint Maarten voorzien van rapporten van de overheidsaccountant SOAB en de Rekenkamers van de landen. Uit het feit dat er aanzienlijke vertraging is opgetreden bij het controleren van de jaarrekeningen, en uit de inhoud van de rapporten blijkt dat er bij beide landen nog veel dient te gebeuren op het terrein van het financieel beheer. Voor beide landen geldt dat er sprake is van een aanzienlijk aantal getrouwheidsfouten, onzekerheden, inrichtingsfouten en rechtmatigheidsfouten. Ditzelfde beeld komt naar voren uit de PEFA inventarisaties die het Cft samen met beide landen uitvoert. Er dient nog veel te gebeuren willen de landen voldoen aan de door henzelf opgelegde doelstellingen in de verbeterplannen financieel beheer.

De tekortkomingen in het financieel beheer zeggen in het algemeen iets over de kwaliteit van de overheidsorganisatie. Het door Curaçao ingezette optimalisatietraject van het overheidsapparaat kan, mits met kracht door de regering ter hand genomen, bijdragen aan een meer efficiënte en effectieve overheid en versterking van de begroting als sturingsmechanisme. Het Cft ziet het als een grote prioriteit voor beide landen om de komende tijd zichtbare verbeteringen te laten zien op dit gebied en zal bij de beoordeling van de begroting 2015 extra aandacht besteden aan de staat van het financieel beheer en de gevolgen hiervan voor de begroting.

Het Cft heeft in juni brieven gestuurd naar de beide ministers van Financiën om hen ervan op de hoogte te stellen dat het Cft in zijn toets op de begroting 2015 van Curaçao en Sint Maarten bovenstaande landenspecifieke risico's en algemene aandachtspunten zal betrekken.

1. Curaçao

1.1 Stand van Zaken

1.1.1 Begroting en uitvoering

Afwikkeling aanwijzing

In juli 2012 heeft de RMR op advies van het Cft aan het bestuur van Curaçao een aanwijzing gegeven met als doel de begroting in overeenstemming te brengen met de normen van de Rijkswet. In april 2013 had Curaçao reeds voldaan aan een deel van de aanwijzing, namelijk aan het treffen van maatregelen om oplopende tekorten te dekken, het naar beneden bijstellen van de (meerjaren)ramingen van de begroting 2012 en het versterken van de regie op de uitvoering van de begroting. Daarnaast was het

aangaan van leningen weer mogelijk, omdat de begroting 2013 en de uitvoering hiervan voldeden aan de normen. Op de onderdelen van de aanwijzing betreffende de vacaturestop, de compensatie van tekorten en de gestelde voorwaarden voor het aangaan van een lening voor het nieuwe ziekenhuis bleef de toets van het Cft bestaan.

Op grond van de aanwijzing mocht het bestuur van Curaçao geen nieuwe verplichtingen aangaan die voortvloeien uit het aannemen van personeel in de begroting 2012 (vacaturestop). In februari 2014 is uit de vierde uitvoeringsrapportage over 2013 gebleken dat de personeelskosten over 2013 binnen het begrote budget zijn gebleven. Bovendien heeft het bestuur van Curaçao maatregelen in voorbereiding om de overheid kleiner en slagvaardiger te maken. Op grond hiervan heeft het Cft geconcludeerd dat aan dit onderdeel van de aanwijzing is voldaan. Op grond van de aanwijzing was het bestuur van Curaçao tevens verplicht tekorten uit voorgaande jaren te compenseren in 2012 en zo nodig in verdere jaren. In de tweede begrotingswijziging over 2013, die in februari 2014 is goedgekeurd door de Staten van Curaçao, is dit op correcte wijze verwerkt, zodat ook voldaan is aan dit onderdeel van de aanwijzing. Het laatste onderdeel van de aanwijzing waaraan voldoen moest worden betrof de voorwaarden die gesteld werden ten aanzien van de lening voor het nieuwe ziekenhuis. Om deze lening aan te kunnen gaan moesten realistische maatregelen worden getroffen die nodig zijn om een verantwoorde exploitatie mogelijk te maken. Dit heeft het bestuur van Curaçao kenbaar gemaakt in de begroting 2014 en betreffen efficiëncymaatregelen in het debiteurenbeheer en inkoop, alsmede besparingen op personeelskosten. Het Cft heeft hierover geoordeeld en in zijn advies op de begroting 2014 aangegeven dat voldoende vertrouwen bestaat dat de benodigde maatregelen worden doorgevoerd om te komen tot een sluitende business case. Hiermee is ook aan dit onderdeel van de aanwijzing voldaan.

Eind februari 2014 heeft het Cft geoordeeld dat het bestuur van Curaçao heeft voldaan aan alle onderdelen van de aanwijzing. De RMR is door het Cft geïnformeerd over de afwikkeling van de aanwijzing en het Cft heeft hierbij aangegeven dat het bestuur van Curaçao zich vanaf nu kan richten op de uitvoering van de begroting 2014 en de maatregelen met meerjarige effecten.

Ontwerpbegroting 2014

Zoals in de vorige halfjaarrapportage gemeld hebben de Staten de ontwerpbegroting 2014, inclusief nota van wijziging, op 12 december 2013 goedgekeurd. Vervolgens is deze op 31 december 2013 vastgesteld door de Gouverneur, waarmee het Curaçao gelukt is tijdig een vastgestelde begroting te hebben, en heeft het Cft de begroting op 9 januari ontvangen. Op 21 januari heeft het Cft een advies uitgebracht op de vastgestelde begroting 2014, conform artikel 12 van de Rijkswet.

In dit advies heeft het Cft aangegeven dat de begroting voldoet aan de normen uit de Rijkswet en dat grotendeels rekening is gehouden met de eerdere adviezen van het Cft. Daarbij heeft het Cft benadrukt dat het van belang is dat het bestuur van Curaçao het ingezette beleid om de overheidsfinanciën op orde te brengen voortzet; mede op basis hiervan ontstaan mogelijkheden om stimulerende maatregelen te nemen ter bevordering van de economische groei. Belangrijk punt van aandacht hierbij is de voortgang van de maatregelen uit het saneringspad. De meeste besparingen uit dit saneringspad kennen een flinke meerjarige oloop. De meeste maatregelen zijn doorgevoerd (zoals de hervormingen in de zorg en de oudedagsvoorziening), maar de implementatie van enkele maatregelen blijft achter. Met name op het terrein van de besparingen op personeel, materieel en subsidies bestaat het risico dat de meerjarige besparingen mogelijk niet worden gerealiseerd doordat maatregelen te lang op zich laten wachten.

Specifieke aandacht heeft het Cft in zijn advies gegeven aan de overheidsvennootschappen. Enerzijds heeft dit te maken met de geraamde dividendopbrengsten van ruim ANG 15 miljoen in 2014 oplopend tot ruim ANG 36 miljoen in 2016. Het Cft heeft twijfels bij deze opbrengsten gelet op de precare financiële situatie van enkele (grote) overheidsvennootschappen en heeft derhalve gevraagd om nadere onderbouwing. De minister van Financiën heeft middels een brief op 3 februari een nadere toelichting verstrekt, maar het Cft blijft gedurende het begrotingsjaar de voortgang nauwlettend in de gaten houden. Daarnaast blijft het Cft aandacht vragen voor de financiële situatie van enkele grote overheidsvennootschappen. In de brief is dan ook (nogmaals) geadviseerd de situaties van de overheidsvennootschappen die in financiële problemen verkeren in kaart te brengen en aan te geven op welke wijze deze problemen opgelost gaan worden.

In de begroting is meerjarig voor enkele honderden miljoenen gulden aan voorgenomen investeringen opgenomen, met name voor de bouw van het nieuwe ziekenhuis (in de begroting 2014 is uitgegaan van 70% publieke financiering van het ziekenhuis en 30% vanuit private partijen). Ondanks dat deze voorgenomen investeringen niet leiden tot een overschrijding van de rentelastnorm, heeft het Cft ten aanzien van de kapitaaldienst een algemeen voorbehoud gemaakt, omdat de voorgenomen investeringen (die worden gefinancierd door vrijgevallen middelen uit afschrijven en door nieuwe leningen) beperkt worden toegelicht. Op het moment dat Curaçao daadwerkelijk een lening af wenst te sluiten ten behoeve van de kapitaalinvesteringen, zal een concreet leningsverzoek ter goedkeuring aan het Cft moeten worden voorgelegd. Curaçao dient daarbij aan te geven voor welke investeringen de middelen zijn bedoeld. Deze investeringen dienen op zodanige wijze te zijn toegelicht dat een toets aan de System of National Accounts (SNA) criteria mogelijk is.

Het Cft dient de investering in het nieuwe ziekenhuis niet alleen aan de normen uit de Rijkswet toetsen, maar tevens op grond van de aanvullende voorwaarden die zijn opgenomen in de aanwijzing. Dit betekent dat ook beoordeeld moet worden of maatregelen worden getroffen die nodig zijn om een verantwoorde exploitatie van het nieuwe ziekenhuis mogelijk te maken, en of voldoende realistisch is dat die maatregelen daadwerkelijk zullen worden uitgevoerd. In het advies bij de begroting heeft het Cft aangegeven dat op basis van de aangeleverde informatie en het veelvuldige contact hierover met de regering en de uitvoeringsorganisatie USONA, het ervan overtuigd is dat de benodigde maatregelen worden doorgevoerd om te komen tot een sluitende businesscase. Dit neemt niet weg dat het Cft het project nauwlettend zal blijven volgen. Meer informatie over de toets van de businesscase kan gevonden worden in de adviezen van het Cft bij de ontwerpbegroting 2014 en de tweede begrotingswijziging 2013.

Tweede begrotingswijziging 2013

Nadat de begroting 2014 was vastgesteld, heeft het bestuur van Curaçao besloten het nieuwe ziekenhuis volledig publiek te financieren. Deze wijziging is meerjarig verwerkt in de tweede begrotingswijziging (BW) 2013 die nog moest worden behandeld in de Staten (en waar op de conceptversie het Cft reeds in oktober 2013 advies heeft gegeven). Op 21 februari hebben de Staten ingestemd met deze BW en op 28 maart heeft het Cft de vastgestelde tweede BW 2013 ontvangen. Het Cft heeft op 10 april positief geadviseerd op de tweede BW en daarmee op het voornemen om het nieuwe ziekenhuis 100% publiek te financieren.

Leenaanvraag nieuwe ziekenhuis

Eveneens op 28 maart heeft de minister van Financiën het Cft bericht een bedrag van ANG 250 miljoen te willen lenen ten behoeve van het nieuwe ziekenhuis. Het betreft een eerste tranche van de totaal benodigde lening, aangezien is voorzien in een totale investering en bijbehorende lening van ANG 435 miljoen.

Op 10 april heeft het Cft gereageerd op het leenverzoek van Curaçao. Het Cft heeft ingestemd met de lening omdat de investering is opgenomen op de kapitaaldienst van de begroting (tweede BW 2013 en de begroting 2014) en voldoet aan de definitie van het SNA, is voldaan aan de aanwijzing waarin is opgenomen dat de randvoorwaarden voor een sluitende businesscase realiseerbaar moeten zijn, de begroting voldoet aan de normen uit artikel 15 van de Rijkswet en de rentelasten van de voorgenomen lening passen binnen de rentelastnorm.

De businesscase van het nieuwe ziekenhuis is in beweging, met name doordat wijzigingen zijn aangebracht in de financiering (het totale investeringsbedrag is verhoogd als gevolg van voortschrijdend inzicht en de gehele financiering wordt bekostigd uit publieke middelen). Met deze aanpassingen veranderen ook de rente- en afschrijvingslasten, en daarmee de businesscase omdat deze lasten uit de exploitatie van het nieuwe ziekenhuis moeten worden bekostigd. Het Cft heeft dan ook opgemerkt dat het van belang is dat de businesscase van het nieuwe ziekenhuis gedurende de bouw wordt bijgehouden en indien nodig wordt aangepast. Voor de beoordeling van de volgende leningsaanvraag voor dit project heeft het Cft verzocht de meest recente ramingen van de gemoeide kosten te ontvangen, inclusief besluitvorming over hoe eventuele verdere tegenvallers gecompenseerd zullen worden. Ten behoeve hiervan blijven het Cft, USONA en het ministerie van Financiën gedurende het bouwtraject in overleg over de kosten van het project.

Na het positieve advies van het Cft op de leenaanvraag is de open bidingprocedure bij de centrale bank om de lening aan te trekken opgestart. Als gevolg van de bepaling in de Rijkswet dat de Nederlandse

Staat een lopende inschrijving heeft op deze leningen tegen het actuele rendement op staatsleningen, heeft dit ertoe geleid dat de lening door Nederland is verstrekt. Op 2 juni zijn de middelen overgemaakt naar een aparte rekening ten behoeve van het nieuwe ziekenhuis bij de centrale bank. Met dit laatste komt Curaçao tegemoet aan het advies van het Cft, zodat beter gevolgd kan worden of de uitgaven die met deze middelen worden gedaan daadwerkelijk worden uitgegeven aan de realisatie van het nieuwe ziekenhuis.

Eerste begrotingswijziging 2014

Op 17 april heeft het Cft een conceptversie van de eerste BW 2014 ontvangen. In deze BW stelt het bestuur van Curaçao enkele kleine wijzigingen voor op de gewone dienst en enkele grote mutaties op de kapitaaldienst. Dit laatste is voornamelijk het gevolg van aangepaste financiering van het nieuwe ziekenhuis. In de eerste BW wordt niet alleen verwerkt dat het ziekenhuis 100% publiek wordt gefinancierd (dit was alleen verwerkt in de tweede BW 2013, nog niet in de begroting 2014), maar wordt tevens de totale financiering naar voren gehaald. Dit betekent dat de totaal benodigde lening in 2014 wordt aangetrokken, terwijl een deel van de uitgaven in de jaren erna worden gedaan.

Op 9 mei heeft het Cft conform artikel 11 van de Rijkswet gereageerd op de concept eerste BW. Het Cft heeft aangegeven dat het naar voren halen van de totale financiering naar 2014, terwijl het ritme van de investering over meerdere jaren is verspreid, tot tekorten leidt op de kapitaaldienst in de jaren 2015 en 2016. Dit wordt gecompenseerd door een overschot in 2014. Aangezien het hier één project betreft en de voorgestelde financiering binnen de rentelastnorm blijft, gaat het Cft akkoord met deze verwerking.

Daarnaast heeft het Cft opnieuw gewezen op een aantal risico's die de begroting de komende periode uit evenwicht zouden kunnen brengen. Zo zijn nog niet alle besparingen uit het saneringspad -die wel cijfermatig zijn verwerkt in de begroting- van concrete invulling voorzien en is er op dit moment onvoldoende zicht op de financiële situatie van enkele noodlijdende overheidsvennootschappen. Het Cft heeft aangedrongen op vooruitgang op beide dossiers in de komende maanden. Als dat uitblijft, komt de meerjarige sluitendheid van de begroting in gevaar.

De eerste BW moet nog behandeld worden in de Staten, waarna het Cft hierop een advies conform artikel 12 van de Rijkswet zal uitbrengen.

Eerste uitvoeringsrapportage 2014

Conform de Rijkswet heeft het bestuur van Curaçao op 15 mei de eerste uitvoeringsrapportage (UR) 2014 aangeleverd. Op basis van deze rapportage over het eerste kwartaal van 2014 blijkt dat de uitvoering van de begroting 2014 op schema ligt en dat er vooralsnog geen tegenvallers zijn te verwachten voor de rest van het jaar. Het Cft heeft in zijn reactie op de UR op 30 mei aangegeven zich te kunnen vinden in dit beeld, maar heeft tevens benadrukt dat dit niet wil zeggen dat het beeld meerjarig zonder meer positief is. Het achterwege blijven van maatregelen om de apparaatsuitgaven en de subsidies terug te brengen brengt de meerjarige besparingsopgave in gevaar. Daarnaast zorgt een tegelijkertijd kwalitatief achterblijvende overheidsorganisatie voor vertragingen en problemen bij de uitvoering van beleidsvoornemens en investeringen. Het Cft merkt dan ook op dat maatregelen op dit terrein hoogstnoodzakelijk zijn.

Tevens heeft het Cft wederom aangegeven zich zorgen te maken over de financiële positie van de overheidsvennootschappen (met name Aqualetra, CDM en Cpost International) en over het feit dat er in het geval van deze drie entiteiten geen publieke recente financiële gegevens beschikbaar zijn. Wel heeft het secretariaat van het Cft een presentatie gekregen over de actuele (financiële) situatie van Aqualetra alsmede een aantal wel beschikbare cijfermatige gegevens ontvangen. Voorts is het Cft in afwachting van de jaarrekeningen die op zeer korte termijn beschikbaar zouden moeten komen. Het Cft heeft in zijn reactie gesteld dat het op korte termijn meer inzicht in de actuele financiële situatie van de overheidsvennootschappen verwacht en heeft aangekondigd deze informatie te betrekken bij de toets van de ontwerpbegroting 2015.

Toetsingskader begrotingsvoorbereiding 2015

Hoewel de uitvoering van de begroting voor dit jaar op schema ligt, vraagt het Cft, zoals hierboven opgemerkt, aandacht voor de risico's die de overheidsfinanciën meerjarig bedreigen. Deze risico's manifesteren zich voornamelijk op het terrein van de overheidsvennootschappen (zowel

dividendopbrengsten die wellicht niet realiseerbaar zijn als mogelijk toekomstige financiële steun aan vennootschappen die in zwaar weer verkeren) en de voortgang van de maatregelen uit het saneringspad. Daarnaast is dringend vooruitgang nodig bij een betere prioritering van de kapitaaldienst en verbetering van het financieel beheer.

Het Cft heeft middels een brief op 12 juni aan de minister van Financiën aangegeven deze aspecten te betrekken bij de toetsing van de ontwerpbegroting 2015.

1.1.2 Collectieve sector, rentelastnorm en leningen

De in september 2013 conform de Rijkswet geactualiseerde samenstelling van de collectieve sector van Curaçao is ook in deze rapportage periode niet vastgesteld. Zoals in de voorgaande halfjaarrapportage aangegeven, is het rapport een advies op basis waarvan de minister van BZK en het bestuur van Curaçao de samenstelling van de collectieve sector dienen aan te wijzen. Pas nadat op deze manier de collectieve sector is vastgesteld, kan het rapport als officiële referentie gehanteerd worden.

De rentelastnorm is in het rapport bepaald op ANG 109,5 miljoen en de rentelasten van de collectieve sector op ANG 49,6 miljoen (circa 45 % van de rentelastnorm). T.o.v. deze stand van de rentelasten zijn er tot en met het einde van onderhavige rapportage periode twee mutaties geweest. De eerste is de lening van ANG 60 miljoen vorig jaar welke al in de vorige halfjaarrapportage is genoemd, en een tweede welke de lening dit jaar van ANG 250 miljoen betreft t.b.v. de bouw van het nieuwe ziekenhuis. Met deze twee leningen is het totaal van de rentelasten op dit moment circa 53% van de rentelastnorm en hiermee zit het land Curaçao dus nog ruim onder de maximale rentelastnorm.

In de loop van onderhavige rapportage periode heeft het Cft in overleg met Curaçao nadere afspraken geformuleerd m.b.t. het aangaan van leningen. Deze afspraken zijn bedoeld ter verduidelijking van de betreffende artikelen in de Rijkswet. Een van de belangrijkste afspraken betreft het voorbehoud welke het Cft maakt bij de kapitaaldienst wanneer de (ontwerp) begroting getoetst wordt. De toelichting op de voorgenomen kapitaalsuitgaven waarvoor leningen zullen worden aangevraagd is bij ontvangst van de (ontwerp) begroting door het Cft veelal onvoldoende. Het Cft toetst op dat moment slechts de omvang van de voorgenomen leningen aan de rentelastnorm. De afspraak is dat leningsverzoeken daarna individueel worden ingediend bij het Cft en voorzien van voldoende toelichting om getoetst te kunnen worden de criteria voor kapitaalsuitgaven (SNA definitie). Het Cft hoopt binnenkort deze afspraken te kunnen formaliseren met Curaçao.

1.1.3 Verantwoording en tekortcompensatie voorgaande jaren

Het afgelopen halfjaar heeft het Cft kennis kunnen nemen van de rapportages van de interne overheidsaccountant (SOAB) alsmede de Algemene Rekenkamer van Curaçao (ARC) bij de jaarrekening 2011, welke met een vertraging van circa 16 maanden gereed zijn gekomen (2010: 24 maanden). De jaarrekening 2012 heeft inmiddels een vertraging opgelopen van 7 maanden. Daarnaast is er nog geen enkele jaarrekening vastgesteld door de Staten van Curaçao, dit terwijl de jaarrekening 2010 toch al geruime tijd bij de Staten ligt. De jaarrekening 2011 geeft volgens de SOAB geen getrouw beeld van vermogen en resultaat, voldoet niet aan de eisen van financiële rechtmatigheid en voldoet voor wat betreft de inrichting niet aan de wettelijke vereisten. De SOAB maakt melding van acht getrouwheidsfouten en negentien onzekerheden bij de balans en recapitulatiestaten, negen inrichtingsfouten en vier rechtmatigheidsfouten. Daarnaast bevat de jaarrekening onvoldoende informatie om de gebruikers ervan in staat te stellen zich een oordeel te vormen over de uitvoering van de beleidsvoornemens en het gevoerde beheer. Op basis hiervan hebben zowel de SOAB als de ARC een afkeurend oordeel gegeven bij de jaarrekening en stellen dat het financieel beheer niet op orde is. Het jaar 2011 is conform de jaarrekening afgesloten met een tekort op de gewone dienst van ANG 166,3 miljoen. Hierin is echter geen of onvoldoende rekening gehouden met de door de SOAB en ARC geconstateerde getrouwheidsfouten, met zowel positieve als negatieve effecten op gewone dienst, waardoor het tekort feitelijk ANG 156,7 miljoen bedraagt. Dit tekort wordt gecompenseerd door overschotten op de gewone dienst in 2013, 2014 en 2015. De tabel op de volgende pagina dient ter illustratie:

Verloop wettelijke reserve tekorten voorgaande jaren en tekortcompensatie	ANG miljoen
Saldo gewone dienst periode 10-10 t/m 31-12 (advies Cft jaarrekening 2010)	64,2-
Saldo gewone dienst 2011 (advies Cft jaarrekening 2011)	156,7-
Saldo gewone dienst 2012 (concept jaarrekening 2012)	<u>73,1-</u>
Subtotaal te compenseren tekorten uit het verleden	294,0-
Herbestemming BRK reserve	<u>140,3</u>
Subtotaal te compenseren tekorten uit het verleden na herbestemming BRK	153,7-
Overschotten op de gewone dienst 2013 (eerste uitvoeringsrapportage 2014)	64,5
Overschotten op de gewone dienst 2014 (eerste uitvoeringsrapportage 2014)	40,8
Overschotten op de gewone dienst 2015 (vastgestelde begroting 2014)	<u>48,7</u>
Totaal overdekking	0,3

Hierbij merkt het Cft op dat de tekorten begrotingstechnisch zijn gecompenseerd maar dat pas over feitelijke compensatie kan worden gesproken als deze overschotten ook zijn gerealiseerd, hetgeen het Cft zal monitoren via de uitvoeringsrapportages en jaarrekeningen. Tenslotte merkt het Cft op dat zowel het tekort 2012 als het overschot 2013 nog kan wijzigen als gevolg van de beoordeling van de jaarrekeningen over die jaren door het Cft.

1.1.4 Financieel beheer

In de afgelopen jaren is aan de hand van de PEFA methodiek de stand van het financieel beheer drie keer geïnventariseerd en zijn op grond hiervan rapporten van bevindingen opgesteld. Uit deze drie rapporten blijkt dat het financieel beheer op Curaçao lichtelijk is verbeterd, maar op een aantal onderdelen nog onvoldoende scoort om de gestelde doelen voor 2015 te kunnen realiseren.

Bij de tweede inventarisatie, begrotingsjaar 2012, was vrijwel geen verbetering geconstateerd ten opzichte van het eerste rapport. Bij het derde rapport van bevindingen dat binnenkort gepubliceerd zal worden blijkt dat het financieel beheer op Curaçao over de hele linie gezien verbeterd is ten opzichte van de vorige inventarisatie. Van de 28 indicatoren is ten opzichte van de vorige inventarisatie bij in totaal 10 indicatoren verbetering in de scores opgetreden. Het betreft indicatoren op het gebied van betrouwbaarheid van de begroting, volledigheid en transparantie en het beleidsmatig begroten. Ondanks de verbeteringen lopen de resultaten van 9 indicatoren echter nog achter op de ambities voor 2012 zoals opgenomen in het verbeterplan 2011-2015. Deze betreffen de indicatoren voor transparantie van de begroting en de betrokkenheid van alle partijen en indicatoren voor de interne processen en procedures. Het Cft heeft Curaçao geadviseerd zich in te spannen om de nu ingeslagen weg van verbeteringen voortvarend te blijven bewandelen en extra inspanningen te verrichten vooral gericht op het betrekken van alle partijen (zowel ambtelijk als politiek) in het begrotingsproces en op het verbeteren van interne procedures.

Van belang is om hierbij te melden dat de drie rapporten van bevindingen een terugblik zijn naar voorgaande jaren. Het derde rapport dat binnenkort gepubliceerd zal worden heeft betrekking op het begrotingsjaar 2012. Met andere woorden, er wordt gekeken naar de jaarrekening 2011, de begrotingsuitvoering in 2012 en begrotingsvoorbereiding 2013. Verbeteringen die naderhand zijn gerealiseerd zijn dus niet in dit rapport niet zichtbaar en zullen uit de volgende rapporten (moeten) blijken.

Samen met het ministerie van Financiën heeft het Cft een prioriteitenlijst opgesteld van 5 indicatoren waar de komende periode extra aandacht aan besteed zal worden. Vanaf de 2^e kwartaal rapportage zal Curaçao op kwartaalbasis ook gaan rapporteren over de stand van verbeteringen op de volgende 5 gebieden: Inzicht in financiële risico's zbo's en overheidsvennootschappen (indicator 9); Effectiviteit

inning belastingaanslagen (indicator 15); Het beheer van de salarisadministratie (indicator 18); Interne procedures financiële administratie (indicator 20); Besteding van (financiële) middelen door onderwijs en medische instellingen (indicator 23).

Bij de begrotingtoets 2015 zal het Cft financieel beheer nadrukkelijk laten meewegen. Een gedegen financieel beheer is immers van groot belang voor een betrouwbare en realistische begroting. Hiertoe zal conform artikel 15 van de Rijkswet worden getoetst of de begroting volledig, controleerbaar en ordelijk is. Dit zal m.n. op aspecten worden gedaan waarbij mogelijke aan deze criteria verbonden directe risico's voor de begroting zullen worden geanalyseerd en in de beoordeling worden meegenomen. Het gaat hierbij in ieder geval om dividendbeleid, voorziening duurtetoelag, premietarief pensioenen en onderhoud scholen.

1.1.5 Corporate governance

In de vorige halfjaarrapportage is het Cft vrij uitgebreid ingegaan op het onderwerp corporate governance voor beide landen en beperkt zich daarom in deze rapportage tot een korte update. Ten aanzien van de personele bezetting is de adviseur corporate governance (SBTNO) uitgebreid met 1 FTE waarmee de volledige taakuitoefening redelijk is gewaarborgd. Het eerder gesignaleerde risico dat adviezen van de SBTNO niet worden opgevolgd waarbij in veel gevallen de motivatie ontbreekt of ontoereikend is, blijft een reden tot zorg. Ten aanzien van het dividendbeleid (de council adviseert ook over vaststelling of aanpassing van dividendbeleid door de overheid) is tevens weinig tot geen vooruitgang geboekt. Er is wel een werkgroep ingesteld die zich vanuit de overheid bezig houdt met de overheidsentiteiten, doch geen van de entiteiten beschikt momenteel over een vastgesteld dividendbeleid, hetgeen een risico is voor de begroting. Daarin lopen de dividendopbrengsten meerjarig op tot ANG 36 miljoen. Het Cft heeft reeds in een brief aan de minister van Financiën aangekondigd dat deze raming alleen in aanmerking kan worden genomen als er dividendbeleid is opgesteld, er een onderbouwing wordt gegeven naar de entiteiten die deze dividenden moeten genereren en de meest recente jaarrekeningen van deze entiteiten beschikbaar zijn.

1.2 Overige inhoudelijke thema's

1.2.1 Overheidsvennootschappen

De afgelopen maanden is er veel aandacht vanuit het Cft geweest voor het functioneren van de overheidsvennootschappen omdat er nog steeds weinig zicht op is terwijl deze wel een potentieel risico voor de begroting vormen. Ondanks de daarvoor gestelde wettelijke termijn (maximaal vijf maanden na afloop van het betreffende jaar volgens de code corporate governance) zijn nog steeds niet alle benodigde jaarrekeningen (betreffende 2011 en 2012) ontvangen waardoor het gissen blijft naar de daadwerkelijke financiële situaties waarin sommige overheidsvennootschappen zich bevinden. Er is inmiddels een werkgroep opgericht binnen het ministerie van Financiën die de opdracht heeft een risicoanalyse te maken van alle overheidsvennootschappen. Inmiddels is er na aanvullende informatie wel iets meer zicht gekomen op de meest noodlijdende entiteiten, te weten Cpost International, CDM en Aqualetra.

Er is een positief bedrijfsresultaat voor 2012 bij C-post geconstateerd (circa ANG 24 miljoen). Dit is echter het directe gevolg van een vrijval van een pensioenvoorziening (circa ANG 31 miljoen) waardoor het onderliggende resultaat negatief is, evenals in voorgaande jaren. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door een sterke toename van de directe kosten en hoge personeelskosten. Er is een business plan opgesteld die de noodzakelijke turnaround moet gaan realiseren.

CDM heeft een negatief resultaat voor 2011 (circa ANG 6 miljoen) gebaseerd op de conceptjaarrekening en een negatief eigen vermogen (ANG 4 miljoen). Daarnaast zijn er schulden bij het Land (circa ANG 28 miljoen). In de begroting van 2014 wordt gesproken over een turnaround plan dat is opgesteld om de financiële situatie te verbeteren. Aqualetra laat voor 2012 nog steeds een negatief resultaat zien (op basis van voorlopige nog niet door de accountant gecontroleerde cijfers, circa ANG 39 miljoen in 2012 en ANG 10 miljoen in 2013), alhoewel er wel een dalende trend in het negatief resultaat waarneembaar is, die volgens hun turnaround plan in 2014 om zou moeten slaan in een positief resultaat (gebaseerd op voorlopige cijfers, circa ANG 7 miljoen). Deze jaarlijkse negatieve resultaten hebben geaccumuleerd tot een stand van de algemene reserve van ANG 500 miljoen negatief geleid. De verwachte omslag in 2014 is echter wel gebaseerd op een aantal aannames zoals onder andere de voortzetting van de zogenaamde

'recovery opslag' in de tarieven ter compensatie van de te lage tariefvaststelling in het verleden en de doorvoering van de noodzakelijke investeringen. Zonder deze maatregelen zou ook 2014 een verlieslatend jaar kunnen worden. Daarbij dient opgemerkt te worden dat het werkelijke resultaat van de afgelopen jaren sterk afweek van de begroting, dus het is noodzakelijk dat er een meer realistische begroting wordt opgesteld. Al met al is het voor Aqualectra van groot belang dat de verliezen uit het verleden door te lage tariefvaststelling zo snel mogelijk worden ingehaald en dat vervolgens de tarieven kostendekkend worden gemaakt, inclusief ruimte voor investeringen.

Naast deze drie bekende noodlijdende entiteiten blijken ook het Analytisch Diagnostisch Centrum (ADC) en de Woningbouw NV in de gevarenzone te belanden. Het Cft heeft hier nog geen additionele informatie over aangezien deze conclusie is gebaseerd op de jaarrekening 2010 en er geen recentere jaarrekeningen beschikbaar zijn. Ondanks de risico's die het Cft benoemt ten aanzien van deze overheidsvennootschappen die de financiële weerbaarheid ondermijnen, verwacht het geen directe noodzaak tot financiële steun ten laste van de Landsbegroting op korte termijn. Wel heeft het Cft in de brief over de begrotingstoets 2015 concreet gevraagd om een plan van aanpak ten aanzien van de drie noodlijdende overheidsvennootschappen om deze zo snel mogelijk weer financieel gezond te maken.

Ten aanzien van dividend is in de begroting 2014 een meerjarige reeks opgenomen van ANG 5 miljoen in 2014 oplopend tot ANG 25 miljoen in 2016. Daarnaast is ook ANG 10 miljoen structureel opgenomen aan dividend van RdK. Het Cft heeft ook voor de begroting 2014 gewezen op de noodzaak van het opstellen van een deugdelijk dividendbeleid inclusief balansnormering, zoals dit tevens is vereist in de code corporate governance en aangegeven alleen in te kunnen stemmen met het opnemen van dividendafdrachten als aangetoond kan worden dat zij onderdeel vormen van een gezond financieel beleid van de betreffende overheidsvennootschappen. De regering van Curaçao heeft aangegeven druk bezig te zijn met de ontwikkeling hiervan, het Cft heeft echter nog geen (concept)stukken ontvangen. Naast het dividendbeleid dient Curaçao ten behoeve van de controleerbaarheid van deze ramingen ook de meest recente jaarrekeningen te overleggen van de entiteiten die deze dividenden moeten genereren. Tenslotte heeft het Cft zijn vraagtekens gezet bij de beoogde dividenden vanuit RdK. Op basis van de informatie die het Cft uit die jaarrekening en andere openbare informatie heeft verkregen, komt het Cft tot de conclusie dat er achter RdK een significante latente verplichting schuil gaat. In het laatste onderzoeksrapport over de toekomst van de Isla worden een aantal toekomstscenario's geschetst. Ongeacht welk scenario zal worden gevolgd is het duidelijk dat de RdK in de nabije toekomst aanzienlijke investeringen moet financieren om in het geval van het staken van de activiteiten het Isla gebied te saneren, of in het geval van continuïteit van de raffinaderij, noodzakelijke vervangingsinvesteringen moet plegen waarbij RdK en de huurder van de raffinaderij, PDVSA, zich hebben verplicht tot een 50/50 bijdrage in de investeringen. In dit kader acht het Cft het onverantwoord dat RdK wordt belast met dividenduitkeringen.

1.2.2 Vermogenspositie en liquiditeit

Vermogenspositie

De vermogenspositie van Curaçao staat onder druk als gevolg van de tekorten 2010-2012, het interen op reserves bij de sociale fondsen via de brede schommelfondsconstructie en de dalende vermogensposities bij de overheidsentiteiten. Dit bevestigt nogmaals het belang van de compensatie van de gerealiseerde tekorten zoals in de begroting 2014 meerjarig is voorzien teneinde de vermogenspositie te versterken. Deze overschotten dienen te worden gerealiseerd alvorens er gesproken kan worden van een herstel van de gezonde financiële startpositie. Daarnaast signaleren zowel de SOAB als de ARC enkele getrouwheidsfouten zoals niet verantwoorde schulden aan het pensioenfonds en andere overheidsentiteiten (ANG 39 miljoen) en risico's waarmee in de jaarrekening 2011 nog geen rekening is gehouden, zoals het afwaarderen van dubieuze vorderingen (ANG 91 miljoen) en het achterstallig onderhoud aan scholen (ANG 100 miljoen). Tenslotte wordt in de jaarrekening rekening gehouden met de netto-vermogenswaarde van de overheidsentiteiten hetgeen in strijd is met de geldende wetgeving (ANG 80 miljoen), neemt Curaçao reeds een vordering op de boedel van het voormalig land de Nederlandse Antillen op (ANG 37 miljoen), terwijl de vereffening nog moet plaatsvinden en is omgeven door onzekerheden en is de bestemmingsreserve gevormd uit de BRK gelden overgewaardeerd (ANG 56 miljoen). Als hiervoor wordt gecorrigeerd dan bedraagt het eigen vermogen eind 2011 geen ANG 500 miljoen zoals blijkt uit de jaarrekening maar slechts ANG 189 miljoen. Het vermogen ultimo 2013 zoals dat blijkt uit de vierde uitvoeringsrapportage over dat jaar

bedraagt ANG 387 miljoen (eind 2012: ANG 293 miljoen), echter is onduidelijk in hoeverre hierin rekening is gehouden met de hiervoor genoemde getrouwheidsfouten en risico's. Al met al kan worden geconcludeerd dat over een langere periode bezien het vermogen is afgenomen, zowel bij de overheid als bij de overheidsentiteiten, en dat daardoor de weerstandscapaciteit gering is. Versterking van het (weerstands)vermogen door middel van meerjarige compensatie, waarmee in 2013 een aanvang is genomen, is dus noodzakelijk. Herstel van het weerstandsvermogen van de overheid ligt als gevolg van de verplichte compensatie van gerealiseerde tekorten in het verschiet. Dit kan nog niet worden gesteld ten aanzien van de overheidsentiteiten.

Liquiditeitspositie en –prognose

Ten aanzien van de liquiditeitspositie van Curaçao ziet het Cft momenteel weinig risico's. De kaspositie bedraagt aan het eind van het eerste kwartaal 2014 ANG 253 miljoen hetgeen gezond te noemen is. Wel dient Curaçao er rekening mee te houden dat het vanuit haar eigen middelen moet afrekenen met Sint Maarten in het kader van de vereffening van de boedel van het voormalig land de Nederlandse Antillen. Het Cft heeft onlangs de landen om nadere informatie gevraagd over de vereffening, zoals de laatste versie van de zogenaamde boedelbalans en het concept vereffeningvoorstel, om te kunnen beoordelen wanneer en hoe zal moeten worden afgerekend.

2. Sint Maarten

2.1. Stand van zaken

2.1.1. Begroting en uitvoering

Begroting 2014

Zoals in de tweede halfjaarrapportage over 2013 is aangegeven, heeft Sint Maarten op 22 januari 2014 de vastgestelde begroting 2014 bij het Cft ingediend. Het advies van het Cft aan de RMR voor het geven van een aanwijzing bij het uitblijven van een vastgestelde begroting was daarmee niet meer van toepassing.

Op 4 februari 2014 heeft het Cft een positief advies afgegeven op de ontvangen vastgestelde begroting 2014 (begrotingstotaal ANG 427 miljoen). Deze begroting voldoet in hoofdlijnen aan de normen van de Rijkswet en aangezien Sint Maarten hierin eerdere adviezen van het Cft grotendeels heeft verwerkt, heeft het Cft geen aanbevelingen gedaan zoals bedoeld in artikel 12.3 van de Rijkswet. In hoofdzaak betroffen de adviezen van het Cft dat (concept) wetgeving t.b.v. de verlaging van de wettelijke bijdragen aan SZV en de beheersing van de zorgkosten, tegelijkertijd met de begroting door de Staten behandeld en vastgesteld wordt. Ook moest er een onderbouwing gegeven worden waaruit blijkt dat de tariefsverhogingen bij het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Justitie inderdaad leiden tot meeropbrengsten.

In het afgegeven advies op de begroting signaleert het Cft o.m. dat het beeld van de afgelopen jaren laat zien dat de overheidsontvangsten niet of nauwelijks mee stijgen met de economische groei. Een mogelijke oorzaak hiervan lijkt te liggen bij de belastingdienst, mede gezien de grote inspanningen die deze dienst het afgelopen jaar heeft verricht op het gebied van compliance verhoging zonder dat dit geresulteerd heeft in een significante verhoging van het ontvangsten niveau. In het advies signaleert het Cft niet uit te sluiten dat verder in het jaar neerwaartse bijstelling en/of nieuwe maatregelen vereist zullen zijn. Ook Sint Maarten is zich ervan bewust dat er mogelijk een pakket aan additionele maatregelen nodig is om de begroting structureel in evenwicht houden. In de begroting worden er in dit verband een aantal mogelijke maatregelen in zorg- en personele sfeer summier genoemd. Indien deze maatregelen nodig blijken dienen deze echter nog nader uitgewerkt en onderbouwd te worden.

Met een positief advies op de vastgestelde begroting 2014 is het voor Sint Maarten ook weer mogelijk geworden leningen aan te gaan. Ondanks dat de omvang van de begrote rentelasten passen binnen de rentelastnorm maakt het Cft in het advies op de begroting bij de kapitaaldienst echter wel een algemeen voorbehoud. De reden hiervoor is dat in de ontvangen begroting de toelichtingen bij de opgevoerde investeringen waarvoor leningen worden aangevraagd nog ontoereikend zijn om door het Cft getoetst te worden aan de SNA criteria. De afspraak met de landen is dat deze toets plaatsvindt bij indiening van de individuele leningsverzoeken welke dan voldoende onderbouwd dienen te zijn.

Op de kapitaaldienst van de begroting is een voorgenomen pakket aan leningen opgenomen van circa ANG 200 miljoen versus een investeringsbehoefte van ANG 300 miljoen. Op twee aspecten van dit pakket heeft het Cft in het advies op de begroting met nadruk speciale aandacht gevestigd. Het eerste aspect betreft een lening welke opgevoerd is ter dekking van investeringen welke al gedaan zijn in voorgaande jaren. Het Cft is hiermee eenmalig akkoord gegaan gezien de opbouwfase waarin het land verkeert en de daarmee gepaard gaande vertragingen en tekortkomingen in begrotingsprocessen en omdat mede als gevolg van de voorfinanciering van deze investeringen uit eigen middelen de liquiditeitspositie zorgwekkend verslechterd is. Het Cft heeft aan deze eenmalige instemming de voorwaarde verbonden dat de ontvangsten uit de lening gereserveerd dienen te worden als buffer om zo de liquiditeitspositie en het weerstandsvermogen te versterken. Hiermee wordt tevens aangesloten bij een aangenomen motie van de Staten van Sint Maarten dat er een buffer opgebouwd dient te worden en dat hiertoe een beleid dient te worden voorgelegd aan de Staten. Het tweede aspect waar het Cft met nadruk op heeft gewezen is dat bij de omvang aan voorgenomen leningen rekening gehouden moet worden met de verwachte absorptiecapaciteit.

Uitvoering en eindejaarsbeeld 2014

Ten tijde van het opstellen van onderhavige halfjaarrapportage beschikte het Cft over de in mei 2014 ontvangen uitvoeringsrapportage van Sint Maarten over het eerste kwartaal 2014. De rapportage over het tweede kwartaal wordt uiterlijk medio augustus bij het Cft ingediend. Daarnaast heeft het Cft in mei ook de eerste begrotingswijziging 2014 ontvangen en beschikt het Cft ook over de ontvangsten tot en met de maand mei. De ontvangen informatie geeft tot en met het eerste kwartaal een relatief gunstig uitvoering- en eindejaarsbeeld. Het kwartaal sluit af met een positief resultaat van circa ANG 34 miljoen, zowel de ontvangsten als de lasten liggen grotendeels op schema en de geprognosticeerde eindejaar ontvangsten liggen enkele miljoenen boven de begrote lasten. De prognose van het eindejaar resultaat op basis van de cijfers tot en met de maand mei wijst niet op een tekort.

In mei voert Sint Maarten een begrotingswijziging door welke voor wat de gewone dienst betreft neerkomt op enkele kleine mutaties welke gezamenlijk optellen tot een ophoging van circa ANG 4 miljoen van de gewone dienst. Deze extra lasten worden gefinancierd uit enkele onvoorziene baten waarmee het nieuwe begrotingstotaal uitkomt op ANG 430,6 miljoen.

Naast de mutaties op de gewone dienst bevat de eerste begrotingswijziging aanzienlijke mutaties op de kapitaaldienst welke per saldo leiden tot een ophoging van circa ANG 27 miljoen. De grootste mutaties betreffen de nagekomen begrote investeringen verband houdende met de jaren 2010-2011, de begrote investeringen voor het jaar 2014 en het begroot bedrag betreffende het overheidsgebouw. Hier bovenop zijn twee nieuwe investeringsobjecten opgenomen, te weten de aankoop van Emilio Wilson Park en de aankoop van Vorst- en Dawn Beach gronden. Zie hiervoor verder de paragraaf Collectieve sector, rentelastnorm en leningen.

Begrotingsvoorbereiding 2015

Conform de Staatsregeling van Sint Maarten dient de ontwerpbegroting 2015 uiterlijk op 1 september aan de Staten te worden aangeboden. Het is gebruikelijk dat in de periode hieraan voorafgaand een conceptversie van de ontwerpbegroting voor advies wordt ingediend bij het Cft, zodat de Staten bij de behandeling van de ontwerpbegroting kunnen beschikken over zowel het advies van de Raad van Advies als van het Cft. De begrotingsvoorbereiding op Sint Maarten is in volle gang. In de begrotingsaanschrijving 2015 van het ministerie van Financiën is het begrotingstotaal gesteld op ANG 430,9 miljoen. Specifieke aandachtspunten welke in de aanschrijving worden genoemd zijn: nieuwe beleidsvoornemens dienen binnen de vastgestelde begrotingskaders te worden gecompenseerd; in de periode 2015 – 2018 kan er alleen worden geleend voor een nog nader door de Raad van Ministers vast te stellen bedrag; er geldt in beginsel een vacaturestop; overwerk wordt per ministerie geplafonneerd; toenemende operationele kosten dienen binnen de kaders te worden gecompenseerd; geleidelijke afstoting van taken welke niet tot de overheidszorg behoren inclusief afbouw van hieraan gerelateerde subsidies; verhoging van de niet-belasting opbrengsten; vaststelling van uitgavenplafonds in de landsbegroting m.b.t. verzelfstandigde entiteiten alsook het treffen van wettelijke voorzieningen om het financieel toezicht en de rapportagestructuur bij deze entiteiten te versterken; het per ministerie opstellen van een lijst met gekwantificeerde risico's voor de begroting 2015 en verder.

Op 29 augustus van dit jaar worden de verkiezingen op Sint Maarten gehouden en het ministerie van Financiën streeft er naar om de ontwerpbegroting op tijd aan de Staten te kunnen aanbieden. Volgens de planning in de aanschrijving zal dit uiterlijk 25 augustus het geval dienen te zijn. Daartoe zal volgens de planning de ontwerpbegroting uiterlijk 9 juli aan de Raad van Advies en het Cft dienen te worden aangeboden. Tijdens het schrijven van deze rapportage werd bekend dat de datum van 9 juli niet meer gehaald zal gaan worden en dat de nieuwe streefdatum nu 9 augustus is.

In een brief aan de minister van Financiën heeft het Cft aangegeven welke onderdelen, naast de gebruikelijke aspecten, zullen worden betrokken bij de toetsing van de begroting 2015. De begroting dient controleerbaar, ordelijk en volledig toegelicht te zijn. In dit kader zal in het bijzonder bij de beoordeling worden meegenomen de verbetering van de liquiditeitspositie (zie hierover een aparte paragraaf elders in deze rapportage), de betalingsachterstanden, de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van opgenomen maatregelen en van de kapitaaldienst, het dividendbeleid van overheidsvennootschappen en het financieel beheer daar waar het de begroting raakt.

2.1.2 Collectieve sector, rentelastnorm en leningen

De in augustus 2013 conform de Rijkswet geactualiseerde samenstelling van de collectieve sector van Sint Maarten is in deze rapportage periode vastgesteld. Zoals in de voorgaande halfjaarrapportage aangegeven, is het rapport een advies op basis waarvan de minister van BZK en het bestuur van Sint Maarten de samenstelling van de collectieve sector dienden aan te wijzen. Nu dat dit heeft plaatsgevonden kan het rapport als officiële referentie gehanteerd worden.

De rentelastnorm is in het rapport bepaald op ANG 30,7 miljoen en de rentelasten van de collectieve sector op ANG 11,8 miljoen (circa 38 % van de rentelastnorm). T.o.v. deze stand van de rentelasten zijn er tot en met het einde van onderhavige rapportage periode conform de (gewijzigde) begroting een aantal leningen gerealiseerd welke in onderstaande tabel worden weergegeven. Met deze nieuwe leningen komt het totaal van de rentelasten op circa ANG 15,4 miljoen (50 % van de rentelastnorm) wat nog ruim onder de maximale rentelastnorm ligt.

Omschrijving	Leningsverzoeken			
	Verzoek	Goedgekeurd	Verschil	Gerealiseerd
Investerings 2011/2012	47.861.614	45.419.538	(2.442.076)	X
Investerings 2014	88.682.482	60.000.000	(28.682.482)	X
Overheidsgebouw	40.000.000	40.000.000	-	X
Totaal	176.544.096	145.419.538	(31.124.558)	

Op het leningsverzoek voor investeringen 2010/2011 is door het Cft niet op het volledige bedrag positief geadviseerd omdat voor een (klein) gedeelte het geen non-financial assets (criterium Rijkswet) betrof. Op het leningsverzoek voor de investeringen voor 2014 heeft het Cft slechts voor ANG 60 miljoen van de gevraagde ANG 88,6 miljoen positief geadviseerd omdat naar het oordeel van het Cft eerst zal moeten blijken of Sint Maarten in het nog resterend deel van dit jaar een dergelijke omvang kan absorberen. In de begrotingswijziging is het begroot bedrag voor het overheidsgebouw waarvoor geleend wenst te worden opgehoogd van ANG 40 miljoen naar ANG 58 miljoen. Het standpunt van het Cft is voornamelijk dat ook deze ophoging (ANG 18 miljoen) binnen het goedgekeurd leenbedrag voor 2014 van ANG 60 miljoen zal moeten worden gefinancierd hetgeen mogelijk tot een nieuwe prioriteitstelling zal leiden.

Naar het Cft heeft begrepen is het de bedoeling dat Sint Maarten nog een lening zal aangaan voor de financiering van de aankoop van het Emilio Wilson Park, maar is het op dit moment onduidelijk of dit ook het geval zal gaan zijn in dit begrotingsjaar voor de Vorst- en Dawn Beach gronden. In elk geval zal het Cft bij het toetsen van leenverzoeken aan de rentelastnorm ook de risico's betrekken die voortvloeien uit de absorptiecapaciteit, zowel in economisch perspectief als de ambtelijke uitvoeringscapaciteit.

Zoals het geval is met Curaçao, zijn in de loop van onderhavige rapportage periode door het Cft in overleg met Sint Maarten afspraken geformuleerd m.b.t. het aangaan van leningen. Het Cft hoopt binnenkort ook met Sint Maarten de afspraken te kunnen formaliseren.

2.1.3. Verantwoording en tekortcompensatie voorgaande jaren

Het afgelopen halfjaar heeft het Cft kennis kunnen nemen van de rapportages van de interne overheidsaccountant (SOAB) alsmede de Algemene Rekenkamer van Sint Maarten (ARC) bij de jaarrekening 2012, welke met een overschrijding van de wettelijke termijn van circa 6 maanden gereed zijn gekomen (2011: 10 maanden). Als het Cft eind augustus kan beschikken over de jaarrekening 2013 dan kan gesproken worden over een aanzienlijke inhaalslag. Tegelijkertijd moet het Cft constateren dat er nog geen enkele jaarrekening is vastgesteld door de Staten van Sint Maarten, dit terwijl de jaarrekening 2010/2011 toch al geruime tijd bij de Staten ligt. De jaarrekening 2012 geeft volgens de SOAB en de ARS geen getrouw beeld van vermogen en resultaat, voldoet niet aan de eisen van financiële rechtmatigheid en voldoet voor wat betreft de inrichting niet aan de wettelijke vereisten. De SOAB maakt melding van drie getrouwheidsfouten en tien onzekerheden bij de balans en staat van baten en lasten, vijf inrichtingsfouten en drie rechtmatigheidsfouten. Daarnaast bevat de jaarrekening onvoldoende informatie om de gebruikers ervan in staat te stellen zich een oordeel te vormen over de uitvoering van de beleidsvoornemens en het gevoerde beheer. Op basis hiervan hebben zowel de SOAB als de ARS een afkeurend oordeel gegeven bij de jaarrekening en stellen beide dat het financieel beheer niet op orde is.

Het jaar 2012 is conform de jaarrekening afgesloten met een overschot op de gewone dienst van ANG 16,7 miljoen. Dit overschot wordt grotendeels veroorzaakt door de vrijval van voorzieningen van ANG 40 miljoen, waarvan bij de beoordeling van de jaarrekening 2010/2011 reeds was vastgesteld dat een deel (ANG 9,4 miljoen) van deze voorzieningen onterecht waren gevormd. Voor het restant van de vrijgevallen voorzieningen is het Cft nagegaan of deze reeds bestonden per 10-10-'10 en als zodanig impliciet onderdeel uitmaakte van het potentiële weerstandsvermogen per die datum. De Rijkswet is er immers op gericht dat het vermogen per 10-10-'10 in stand blijft (inclusief de voorzieningen die gerekend kunnen worden tot het potentiële weerstandsvermogen). Hieruit volgt dat bij het bepalen van het saldo op de gewone dienst alleen de vrijval van voorzieningen in aanmerking kan worden genomen voor zover deze voorzieningen na 10-10-'10 zijn gevormd. Daarnaast is in de jaarrekening geen of onvoldoende rekening gehouden met de door de SOAB en ARS geconstateerde getrouwheidsfouten, met zowel positieve als negatieve effecten op gewone dienst, waardoor er feitelijk sprake is van een tekort van ANG 0,5 miljoen.

Dit tekort alsmede de tekorten over 2010/2011 en 2013 moeten worden gecompenseerd in de begroting 2015. Onderstaande tabel dient ter illustratie:

Verloop wettelijke reserve tekorten voorgaande jaren en tekortcompensatie	ANG miljoen
Saldo gewone dienst 2010/2011(advies Cft jaarrekening 2010/2011)	6,8-
Saldo gewone dienst 2012 (advies Cft jaarrekening 2010)	0,5-
Saldo gewone dienst 2013	4,9-
Subtotaal te compenseren tekorten uit het verleden	12,2-
Overschotten op de gewone dienst 2014	0
Overschotten op de gewone dienst 2015 (vastgestelde begroting 2014)	3,4
Additioneel te compenseren in de begroting 2015	8,8

Hierbij merkt het Cft op dat de tekorten begrotingstechnisch kunnen worden gecompenseerd maar dat pas over feitelijke compensatie kan worden gesproken als deze overschotten ook zijn gerealiseerd hetgeen het Cft zal monitoren via de uitvoeringsrapportages en jaarrekeningen. Tenslotte merkt het Cft

op dat het saldo op de gewone dienst 2013 nog kan wijzigen als gevolg van de beoordeling van de jaarrekening over dat jaar door het Cft.

2.1.4. Financieel beheer

Alhoewel er stappen in de goede richting worden ondernomen is het financieel beheer op Sint Maarten voorsnog zorgwekkend. Naast hetgeen hierover al is vermeld in de paragraaf "Verantwoording en tekortcompensatie voorgaande jaren", wordt dit ook bevestigd door de drie inventarisaties naar de stand van het financieel beheer welke aan de hand van de PEFA methodiek tot nu toe zijn uitgevoerd. Deze rapporten laten nauwelijks verbetering zien waardoor Sint Maarten achter loopt op de eigen ambities zoals gesteld in het Verbeterplan Financieel Beheer 2011 – 2015. In dit plan dat in 2011/2012 is opgesteld, zijn concrete doelen gesteld en acties vermeld die ondernomen dienen te worden om deze doelen te realiseren. Uit de laatste inventarisatie die in oktober 2013 is gepubliceerd bleek dat Sint Maarten op zeven gebieden achter loopt op de ambities. Deze gebieden zijn: Inkomsten en uitgavenstromen buiten de begroting (indicator 7); Effectiviteit inning belastingaanslagen (indicator 15); Openbare aanbesteding (indicator 19); Frequentie en tijdigheid van financiële af- en aansluitprocedures (indicator 22); Extern toezicht en controle (indicator 26); Toezicht van de Staten op het begrotingsproces (indicator 27); Rapportages van de Algemene Rekenkamer (indicator 28).

Het Cft is in het 2^e kwartaal 2014 in samenwerking met Sint Maarten gestart met de vierde inventarisatie van de stand van het financieel beheer. Deze inventarisatie heeft betrekking op de jaarrekening 2012, begrotingsuitvoering 2013 en begrotingsvoorbereiding 2014.

Het Verbeterplan Financieel Beheer Sint Maarten 2011-2015 wordt momenteel geactualiseerd. Dit plan is nog niet eerder door de Staten vastgesteld en de bedoeling is dat dit nu wel gaat gebeuren. Alvorens dit te doen dient het plan, gezien de tijd die inmiddels verstreken is sinds het is opgesteld, eerst geactualiseerd te worden. Hierbij zal dan ook nagegaan worden welke van de gestelde ambities bijgesteld dienen te worden.

Zoals ook het geval is bij Curaçao en eerder aangegeven in de paragraaf " Begrotingsvoorbereiding 2015" van Sint Maarten, zal het Cft bij de begrotingtoets 2015 het financieel beheer nadrukkelijk laten meewegen. Een gedegen financieel beheer is immers van groot belang voor een betrouwbare en realistische begroting. Hiertoe zal conform artikel 15 van de Rijkswet worden getoetst of de begroting volledig, controleerbaar en ordelijk is. Dit zal m.n. op aspecten worden gedaan waarbij mogelijke aan deze criteria verbonden directe risico's voor de begroting zullen worden geanalyseerd en in de beoordeling worden meegenomen. V.w.b. Sint Maarten gaat het hierbij in ieder geval om de verbetering van de liquiditeitspositie (zie hierover ook de gelijknamige paragraaf elders in deze rapportage), de betalingsachterstanden, het dividendbeleid van overheidsvennootschappen en de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van opgenomen maatregelen en van de kapitaaldienst.

2.1.5 Corporate governance

In de vorige halfjaarrapportage is het Cft vrij uitgebreid ingegaan op het onderwerp corporate governance voor beide landen en beperkt zich daarom in deze rapportage tot een korte update. Helaas moet geconstateerd worden dat er weinig tot geen vooruitgang is geboekt in de daadwerkelijke uitvoering van de corporate governance wet- en regelgeving. Wel is er onlangs een nieuwe corporate governance council benoemd, althans drie van de beoogde vijf leden. Dit betekent echter ook dat sinds het neerleggen van de taak door de voormalige council in februari van dit jaar er tot op heden geen sprake is geweest van een functionerend orgaan. Het Cft vraagt zich daarbij tevens af hoe er in de tussenliggende periode bijvoorbeeld wel benoemingen en ontslagen hebben kunnen plaatsvinden. Het is in ieder geval duidelijk dat er gedurende deze periode is gehandeld in strijd met de corporate governance wet en regelgeving door het niet tijdig hebben benoemd van een nieuwe council. Het Cft heeft zowel het bestuur van Sint Maarten als ook de RMR hiervan op de hoogte gesteld hetgeen mede heeft geleid tot nadere vragen van de RMR aan Sint Maarten.

Het Cft hoopt op zeer korte termijn de werkrelatie met de nieuwe council te hervatten om dan ook kennis te kunnen nemen van de stand van zaken ten aanzien van knelpunten zoals wetgeving, budget en verdeelsleutel alsmede de profielschetsen. Ook ten aanzien van het dividendbeleid (de council adviseert ook over vaststelling of aanpassing van dividendbeleid door de overheid) is er geen vooruitgang geboekt, ondanks dat de minister van Financiën hier aanzienlijke meeropbrengsten uit wil

genereren en het Cft dit ook als een mogelijke oplossingsrichting ziet voor de budgettaire problematiek. Ten aanzien van benoeming en ontslag is inmiddels duidelijk geworden dat het risico dat in voorgaande rapportages werd gesignaleerd zich heeft gemanifesteerd in een oneigenlijk ontslag van een directeur van een vennootschap en in een benoeming van een directeur die ten tijde van de benoeming verdachte was in een fraudezaak. Beide voorbeelden kunnen zeer nadelige gevolgen hebben voor beide vennootschappen en in het geval van een oneigenlijk ontslag ook nog eens leiden tot financiële claims.

Tenslotte merkt het Cft op dat de vennootschappen nog immer worden gebruikt om nieuw beleid van de overheid buiten de begroting om te realiseren. Het meest recente voorbeeld waarover het Cft tevens een brief heeft gericht aan de minister van Financiën ziet toe op een lastenverlichting voor ouderen via de water- en elektratarieven van GEBE. Dit beleid is een uitvloeisel van een door de Staten aangenomen motie ingediend tijdens de begrotingsbehandeling. Een dergelijke verkapte subsidie dient naar de mening van het Cft opgevoerd te worden op begroting en het Cft heeft daartoe op basis van artikel 15.2, dat spreekt over een volledige begroting, de minister van Financiën gevraagd om in de tweede begrotingswijziging rekening te houden met deze lasten en de dekking daarvan.

2.2. Overige inhoudelijke thema's

2.2.1. Overheidsvennootschappen

Ten tijde van de opstelling van de vorige halfjaarrapportage was er slechts informatie beschikbaar op basis van de jaarrekeningen 2010. Inmiddels zijn de jaarrekeningen 2012 van de grootste overheidsvennootschappen opgeleverd en op basis van deze informatie kan gesteld worden dat de vennootschappen als financieel gezond beschouwd kunnen worden met uitzondering van Winair. Het resultaat van Winair over 2012 is positief maar er is nog sprake van een negatief eigen vermogen. Al met al is er ten aanzien van de overheidsvennootschappen van Sint Maarten geen sprake van een direct risico voor de Landsbegroting.

Aangezien de meeste en financieel belangrijkste overheidsvennootschappen als financieel gezond beschouwd kunnen worden, zouden zij een bijdrage kunnen leveren aan de Landsbegroting door het afdragen van dividend. Sint Maarten is momenteel bezig met het opstellen van dividendbeleid. Er is inmiddels een generiek beleid dat nog moet worden bekrachtigd. Vervolgens zal er specifiek dividendbeleid moeten worden opgesteld voor de afzonderlijke overheidsvennootschappen. Vooralsnog is er geen dividend uitgekeerd en bestaan er twee wettelijk vastgestelde concessie fees, bij GEBE en Harbour Holding. In de beantwoording van de vragen van de RMR over de liquiditeitspositie via de eerste uitvoeringsrapportage heeft de minister van Financiën aangegeven dat hij in de begroting 2015 rekening zal houden met een structurele dividenuitkering van ANG 5 tot ANG 10 miljoen.

2.2.2. Vermogenspositie en liquiditeit

Vermogenspositie

De vermogenspositie van Sint Maarten staat onder druk als gevolg van de tekorten 2010-2013. Dit bevestigt nogmaals het belang van de compensatie van de gerealiseerde tekorten in de begroting 2015, hetgeen het laatste jaar is waarin de tekorten conform de nadere uitspraak van de RMR kunnen worden gecompenseerd. Deze overschotten dienen echter wel te worden gerealiseerd alvorens er gesproken kan worden van een herstel van de gezonde financiële startpositie, waarbij moet worden opgemerkt dat Sint Maarten deze positie nog altijd betwist door het niet volledig hebben kunnen profiteren van de sanering van betalingsachterstanden door Nederland (circa ANG 120 miljoen). Daarnaast signaleren zowel de SOAB als de ARS enkele getrouwheidsfouten zoals te laag verantwoorde schuld aan APS en aanzienlijke risico's waarmee in de jaarrekening 2012 nog geen rekening is gehouden, zoals het afwaarderen van dubieuze vordering uit hoofde van studieleningen en de betalingsachterstand aan SZV. Tenslotte beschikt de minister van Justitie over het zogenaamde 'crime fund', een fonds dat buiten de begroting en jaarrekening om wordt aangehouden, hetgeen met een saldo van circa ANG 2 miljoen een positief effect heeft op de vermogenspositie. Als hiervoor wordt gecorrigeerd dan bedraagt het eigen vermogen eind 2012 geen ANG 92 miljoen zoals blijkt uit de jaarrekening maar ANG 68 miljoen. In de meest recente correspondentie en gesprekken met Sint Maarten over de problematische liquiditeitspositie merkt Sint Maarten op dat zij zeer waarschijnlijk in de jaarrekeningen 2013 en 2014 het positieve effect van de vereffening van de boedel van het voormalig land de Nederlandse Antillen zal verwerken,

hetgeen volgens Sint Maarten een positief effect zal hebben van tussen de circa ANG 70 en ANG 100 miljoen.

Liquiditeitspositie en –prognose

Er valt in het afgelopen halfjaar een verbetering te constateren in de liquiditeitspositie, hetgeen voornamelijk is toe te rekenen aan de mogelijkheid om een lening aan te trekken voor investeringen die gedurende 2011 en 2012 uit de eigen middelen zijn voorgefinancierd. Het Cft heeft eenmalig ingestemd met een dergelijke lening onder de voorwaarde dat deze zou worden aangewend ter versterking van de liquiditeitspositie. Zowel Sint Maarten als het Cft hebben de RMR tussentijds geïnformeerd over de ontwikkelingen ten aanzien van de liquiditeitspositie, voor het laatst middels de eerste uitvoeringsrapportage en het advies van het Cft daarbij dat op 5 juni aan de minister van BZK is verstuurd ter doorgeleiding aan de RMR. Het Cft heeft daarbij een aantal kanttekeningen geplaatst bij de oplossingsrichtingen van Sint Maarten, welke in het kort neerkomen op:

- De intenties van Sint Maarten ter versterking van de liquiditeitspositie zijn niet nieuw, sommige zijn zelfs al enkele jaren oud, doch in de uitvoering lijkt telkens vertraging op te treden;
- Er wordt zwaar ingezet op de uitkomsten van de vereffening van de boedel van het voormalig land NA (volgens Sint Maarten circa ANG 70 – ANG 100 miljoen), doch tot dusver heeft het Cft geen inzicht in de mogelijke uitkomsten van de vereffening en lijkt het proces tot daadwerkelijke vereffening ook vertraagd te zijn waarbij het nog maar de vraag is of er op korte termijn sprake zal zijn van vereffening (of een voorschot daarop);
- Zelfs na het effectueren van de veelal incidentele maatregelen ter verbetering van de liquiditeitspositie bedraagt het saldo circa ANG 45 tot ANG 70 miljoen en is daarmee nog niet op het door de Staten gewenste niveau van circa ANG 90 miljoen (ongeveer gelijk aan drie maanden verplichtingen);
- In de door Sint Maarten gepresenteerde cijfers over de betalingsachterstanden wordt een voorschot genomen op een aanzienlijke sanering van de betalingsachterstand bij SZV (circa ANG 60 miljoen) welke nog onzeker is en waarover nog geen besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Al met al kan geconstateerd worden dat de kaspositie enigszins verbeterd is en dat er een eerste stap is gezet welke zou kunnen leiden naar een structureel betere liquiditeitspositie indien de maatregelen gerealiseerd worden. Deze maatregelen dienen dan wel direct genomen te worden. Daartoe zal Sint Maarten zo spoedig mogelijk het plan van aanpak dienen te concretiseren en in uitvoering te nemen. Daarbij zal dan ook duidelijkheid moeten komen over de exacte hoogte van de betalingsachterstanden. Dit schept dan de mogelijkheid om niet alleen de implementatie van het plan maar ook het effect hiervan op het verwachte verloop van de liquiditeitspositie te monitoren. Gezien al hetgeen nog dient te gebeuren blijft dit onderwerp vooralsnog een aandachtspunt welke het Cft zal blijven volgen en waarover de RMR zo nodig zal worden geïnformeerd. Bij het beoordelen van de ontwerpbegroting 2015 zal het Cft nadrukkelijk terugkomen op de liquiditeitspositie.